

Atıf / Citation

AKSOY, E., DEMİR, K. A. (2025). "Mümtaz Turhan'a Göre Türk Tarımının Modernleşmesi". *Gazi Türkiyat*, 37: 335-351.

Geliş / Submitted

06.09.2025

Kabul / Accepted

28.11.2025

DOI:

10.65007/gaziturkiyat.1779322

MÜMTAZ TURHAN'A GÖRE TÜRK TARIMININ MODERNLEŞMESİ

Modernization of Turkish Agriculture According to Mümtaz Turhan

Erdal AKSOY *

Konur Alp DEMİR **

Öz

Tarım bir toplumun varlığını sürdürebilmesi için en temel geçim kaynaklarından biridir. Tarıma önem vermeyen toplumlar beslenmeleri için gerekli olan besinleri temin edebilmek için başka toplumlara muhtaç kalırlar. Bu bağlamda düşünüldüğü durumda tarıma önem vermek, tarım yöntemlerini geliştirici eylemlerde bulunmak ve tarımsal üretim kapasitesinin artırılması için yapılması gerekenler isteğe bağlı bir seçenek değil, zorunlu bir gerekliliktir. Cumhuriyet döneminde de olduğu gibi tarım Türkiye ekonomisinin ana sektörünü oluşturmaktaydı. Cumhuriyetin ilk yıllarında GSMH'nin yaklaşık yarısı tarımdan elde edilip, çalışanların % 70'inden çoğu çiftçilikle geçimini sağlamak ve nüfusun % 80'i kırsal toplumsal yapılarda yaşamaktaydı. Tarım arazilerini işlemek için kullanılan çekim hayvanı sayısının yetersiz olması ve işlenemeyen milyonlarca dönüm arazinin bulunması ve tarımsal üretimin yetersizliği tarımda makineleşmeyi zorunlu hâle getirmekteydi. Bu çalışmada Türk tarımının geliştirilebilmesi için Mümtaz Turhan'ın kendi döneminde yaptığı alan araştırmalarının incelemesi yapılmıştır. İlgili dönemin tarım sorunlarına yönelik önerilerin nitelikleri gelecek günlere ışık tutacak değerdedir. Turhan'ın önerileri üzerinden Türk tarımının geçmişin izleri ile geleceğin beklentilerinin aynı eksen etrafında döndüğü gözlemlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Mümtaz Turhan, Türk tarımı, tarımda modernleşme, tarımda makineleşme, toprak reformu.

Abstract

Agriculture is one of the most fundamental sources of livelihood for a society to sustain itself. Agriculturally unimportant societies depend on other societies for their nutrition. When considered in this context, prioritizing agriculture, taking

* Prof. Dr., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, Ankara/TÜRKİYE. erdal.aksoy@hvv.edu.tr, ORCID: 0000-0001-8814-0603

** Doç. Dr., Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, İİBF SBKY Bölümü, Rize/TÜRKİYE. konuralpdemir@yahoo.com.tr, ORCID: 0000-0003-1199-930X

steps to develop agricultural methods, and increasing agricultural production capacity are not optional but mandatory requirements. As during the Republican era, agriculture was the primary sector of the Turkish economy. In the early years of the Republic, approximately half of the GDP was generated from agriculture, more than 70% of the workforce earned their livelihood from farming and 80% of the population lived in rural communities. The insufficient number of draft animals used to cultivate agricultural land, the existence of millions of acres of uncultivated land and the inadequacy of agricultural production made mechanization in agriculture imperative. In this study, we examined Mümtaz Turhan's field research from his own era to foster the development of Turkish agriculture. The qualities of the suggestions for the agricultural problems of the relevant period are valuable enough to shed light on the future. This study underscores the need for modernizing Turkish agriculture by utilising Turhan's suggestions, revealing a convergence of past traces and future expectations.

Keywords: Mümtaz Turhan, Turkish agriculture, modernization in agriculture, mechanization in agriculture, land reform.

GİRİŞ

İnsanlık tarihine bakıldığında çok önemli değişim yaşatan iki büyük devrim bulunmaktadır. Bunlardan ilki, M. Ö. 8500'lü yıllarda gerçekleşen tarım devrimi, ikincisi ise M. S. 1760-1840'lı yıllar arasında gerçekleşen sanayi devrimidir. Tarım toplumu döneminde tarıma yönelik atılan adımlar bir sonraki devrim olan sanayi devrimine zemin hazırlarken, bu devrimlerin gerçekleşmesi, tarım ve sanayi sektörlerinin birbiriyle kenetlenmesini sağlamıştır. Diğer taraftan, tarım ve sanayi sektörleri makineleşmenin de etkisiyle birbirlerinin tamamlayıcısı olmuştur.

Tarım dünya tarihinde insanlık açısından devrim yapabilecek güçte olan ögelerden birisidir. Bunu sanayi devrimi ile bilgi devrimi takip etmektedir. Bu devrimler gerçekte insanlığın tarih içerisinde geçirmiş olduğu dönemlerin kırılma noktalarını oluşturmaktadır. Bu kırılma noktalarından tarım devrimi üzerine yoğunlaşıldığı için insanlığın bu noktadan sonraki dönüşümlerinin niteliğini belirtmek devrimin sonuçlarını ortaya çıkaracaktır. Tarım devrimi ile tarımsal üretimde verim ve çeşitlilik artmıştır. Ortaya çıkan çeşitlilik uzmanlaşmayı da beraberinde getirmiş ve tarım birçok alt dallara ayrılarak uzmanlık bilgisi gerektiren bir yapıya kavuşmuştur. Bu yapı ürün tohumlarının genetik yapılarının birbirlerinden farklılaşarak ayrı bir çözümleme, deneyleme ve bitki sağlığı çalışmaları gibi süreçleri başlatmıştır (Direk 2012: 9).

Tarımda makineleşme el aletleri, hayvansal çekimli ve mekanik güçlü mekanizasyondan oluşan bir bütün olup, güç kaynaklarını sırasıyla; insan, hayvan ve motor gücü oluşturur. Mekanizasyonun bu üç aşaması birçok ülkede hatta aynı işletmede yan yana bulunabilmektedir. Tarımsal makineleşmenin son aşaması çoğu kez motorizasyon olarak da tanımlanmaktadır. Buna göre motorizasyon tarımda motorlu araç kullanımı veya tarımsal üretimde mekanik gücün insan ve hayvan gücünün yerini almasıdır. Tarımsal makine kavramı içine traktör ve traktörle çekilen alet ve makineler, biçerdöver gibi kendinden hareketli makineler, sabit motorlar,

hayvanla çekilen veya işletilen gelişmiş ziraat aletleri, bakım ve mücadele işlerinde kullanılan zirai alet ve araçlar girmektedir. Tarımda mekanizasyonunun en önemli sembolü traktördür (İnci 2010: 120).

Tarımda makineleşmenin yaygınlaşması traktörle birlikte gerçekleşmiştir. Tarımda makineleşme, daha doğru ifade ile traktör sayısının artırılması konusundaki ilk teşebbüslerin (1923-1930) beklenen etkiyi yaratmaması özellikle çiftçiler arasında modern tarım araçlarına karşı bir tepkinin doğmasına da yol açmıştır. 1930'dan sonra ülkedeki modern tarım alet ve araçları özellikle traktörler bir tarafa bırakılmış ve ülkenin birçok bölgesinde "makine maşatlığı" ortaya çıkmıştır. Bu tarihten sonra tarımda at gücünden yararlanmanın teşvik edilmesiyle birlikte 1927'de 491.271 olan at sayısı 1937'de 1.057.000'e yükselmiştir. Türkiye'nin 1948 yılında Avrupa Ekonomik İş Birliği Teşkilatına üye olması ve ardından ABD ile İktisadi İş Birliği Anlaşmasını imzalamasıyla birlikte Marshall Planı yürürlüğe girmiştir. Marshall Yardım Planı çerçevesinde Ziraat Bankası aracılığıyla tarım sektörüne kullandırılan krediler daha çok ülke tarımının modernizasyonu amacına yönelik olarak kullandırılmıştır. 1950 yılından itibaren tarımda kullanılan traktör sayısı ile modern tarım araçlarının sayılarında çok büyük artışlar yaşanmıştır.

Bu çalışmada, tarımda modernleşme konusu teorik bir çerçevede ele alındıktan sonra Türk tarımının modernleşmesi incelenmeye çalışılmıştır. Mümtaz Turhan'ın çeşitli köylerde gerçekleştirdiği alan araştırmasının bulguları üzerinden Türk tarımının modernleşmesi, köy kalkınması çalışmaları analiz edilmiştir. Çalışmada Mümtaz Turhan'ın *Toprak Reformu ve Köy Kalkınması, Kültür Değişimleri Sosyal Psikoloji Bakımından Bir Tetkik, Köy Kalkınmasının Esasları* eserleri üzerinden içerik analizi yapılmıştır. Turhan'ın bu eserlerindeki Türk tarımının modernleşmesi konusu ile ilgili temalar belirlenmiş, belirlenen bu temalar tema analiziyle değerlendirilmiştir.

Çalışmada içerik analizi yöntemi ile aşağıdaki araştırma soru cümlelerinin yanıtı aranmıştır;

1. Türkiye'de tarım konusu Turhan'ın eserlerinde nasıl geçmektedir?
2. Turhan Türk tarımının modernleşmesini nasıl değerlendirmektedir?
3. Turhan'a göre köy kalkınması nedir ve nasıl gerçekleştirilebilir?
4. Turhan'a göre köy halkının köy kalkınmasındaki yeri nedir?

1. TARIM VE MODERNLEŞME

Tarım, bir üretim biçimidir. Bu üretim bitkisel ve hayvansal ürünlerin üretilmesini, verimliliğinin artırılmasını, ürünlerin doğru koşullar altında saklanmasını ve ardından pazarlanmasını ve süreç içerisinde ortaya çıkacak sorunların

çözümlemesini içeren bir bilim dalıdır. Tarımın temel amacı insanoğlunun beslenmesi için gerekli olan ürünleri yetiştirmek, korumak, iyi yetiştiricilik ile ekonomik değerlerinin artış göstermesini sağlamak ve pazarlamaktır (Direk 2012: 16). Bir diğer açıklama ile tarım, farklı öğeleri içerisinde barındıran ve geniş bir üretim ve ticari alanı meydana getiren bir bütünlüktür. Bu bütünlük içerisinde tarım, toplum varlığının sürdürülebilmesi, ulusal gelirin yükseltilmesi, değişik üretim alanlarına hammadde sağlanması, iç ve dış satım alanının önemli bir paydaşı olunması, biyolojik çeşitliliğin sürdürülebilmesine katkı verilmesi ve ekolojik dengenin korunabilmesi noktalarında önemli görevleri bulunmaktadır. Söz konusu bu nedenlerden dolayı tarım hem ulusal hem de uluslararası alanda değer görmektedir. Çünkü tarımın “ekonomik”, “sosyal” ve “çevresel” yönlerinin bulunmasından dolayı, tüm insanlık bir biçimde tarımsal faaliyetlerden etkilenmektedir (Demir 2018: 255).

Tarımın ortaya çıkmasından önce göçebe toplumlar -yerleşik yaşamdan uzak-beslenmelerini av hayvanları ve doğada kendiliğinden yetişen çeşitli yabani meyveler ile karşılamaktaydılar. Tarımın nasıl yapılacağına keşfedilmesi ile insanlar yerleşik yaşama geçiş yapmış, tarımı sürdürmek için de ihtiyaç duyulan birtakım tarımsal aletleri icat etmişlerdir. Bununla birlikte, insanlar beden gücü dışında beyin güçlerini de kullanarak daha az güç ile daha fazla iş yapmanın yöntemlerini geliştirmişlerdir. Örneğin, çeşitli ağır iş yapma gücüne sahip doğa canlılarından yararlanma ve bunları vahşilikten eğitim yolu ile uzaklaştırarak evcilleştirmişlerdir. İlerleyen dönemlerde bu güçlerin de yapılacak işler özelinde yavaş, verimsiz ve işlevsiz kalmasının ardından mekanik bilimi ile tarım makineleri üretilmiştir (Direk 2012: 9-10). İşte bu durum, aslında, tarımın hem icadı hem de o dönemlere göre modernleşmesi anlamını taşımaktaydı.

Bu gerçekliğin 19. yüzyılda modernleşme ile birlikte vurgusunda artış yaşanmıştır. Modernleşme hiç değişmeyecek gibi konumlanan tarım toplumunun kemikleşmiş yapısını dönüştürmeye zorlamıştır. Modernleşme benzer bir durumu tekrar işletmekte ve günümüz sanayi toplumunun devrimsel icatlarını ve niteliksel bütünlüğünü bir sonraki aşamaya geçirebilmek için yeniden kurgulamaya çalışmaktadır. Bu durum son aşamada yeni bir toplum yapısını da beraberinde getirmektedir. Dolayısıyla yeni gelen yapılanma kendisinden sonrakini eskitecektir (Beck 2011: 9).

Modernleşme kavramına “tek taraflı” olduğu inancı ile yaklaşıldığı noktada anlam yüklemesi açısından hata yapma payı yükselmektedir. Çünkü modernleşme çift yönlü hareket eden bir kurguya sahiptir. 19. yüzyılda ortaya çıkan sanayi toplumu kendisinin yanında feodal nitelik taşıyan toplumsal bir cinsiyet düzenini de meydana getirmiştir. Dolayısıyla modernleşme kendisi ile “karşı-modernleşme” hareketini de oluşturmuştur. Bu karşıtlık “üretim” ile “aile” kurumları arasında derin çukurlar kazmıştır. Modernleşme tarım toplumunun feodal düzenini parçalarken, aynı zamanda “yeni feodal ilişkiler” yaratmıştır. Günümüzde ise modernleşmenin

geçmişte yaratmış olduğu bu ilişkisel düzen(ler) tekrardan modernleşme tarafından ortadan kaldırılmaktadır. Bu durum bir diğer açıdan modernliğin önce oluştur sonra parçala ilkesine göre hareket ettiğini de göstermektedir (Beck 2011: 163-164).

Sanayi devriminin tarımı doğrudan etkilediğini söylemek yanlış olmayacaktır. Sanayileşme ile ortaya çıkan teknik gelişmeler tarım alanında çalışan çiftçileri ve doğal olarak tüm kır yaşamını dönüştürmüştür. Kır toplumunun sosyal yaşamları da bu süreçten gelişme yönünde payını almıştır. Tarım çalışanları geleneksel yöntemlerden uzaklaşarak makineleşme sürecine uyum sağlamışlar ve artık olduğundan daha fazla bir güç ile üretimlerini sürdürmeye devam etmişlerdir. Sanayi devrimi sonrasında ortaya çıkan mekanikleşme ve modernleşme süreçleri tarım sektörünü dört başlık altında dönüştürmüştür; makineleşme, yapay madde (kimyasal) kullanımı, ulaşımın olanaklarının artması ve gıda sanayisidir (Direk 2012: 23-24).

Tarımda makineleşme sanayileşmenin getirmiş olduğu yeniliklerden birisidir. Artık daha çok ürün daha az emek ve zaman içerisinde daha kolay biçimde üretilmeye başlanmıştır. Ancak bu yenilik kır yaşamını olumsuz etkilemiş ve tarımda çalışacak işçi sayısının azalması ve aslında ihtiyaç kalmaması nedeni ile kırdan kentlere göç başlamıştır. Böylece kentsel üretime ait olan birtakım sektörler gelişmiş ve tarımda kimyasal kökenli tetikleyiciler üretilmeye başlanmıştır. Örneğin, kimyasal (yapay) gübreler, hormon ilaçları, kimyasal zararlı kovucular ve bitkisel değişimi geliştiren diğer ürünler hem doğal yapıyı hem de insan sağlığını olumsuz açıdan etkilemeye başlamıştır. Sanayileşme birlikte tarımda her ne kadar birtakım olumsuzluklar ortaya çıkmışsa da aynı sürecin getirmiş olduğu yenilikler sayesinde ulaşım olanaklarında artış yaşanmış ve tarımsal ürünler yetiştirildiği tarladan kentsel alanlarda bu ürünlere ihtiyaç duyanlara daha hızlı ulaştırılmaya başlanmıştır. Gelişen teknik olanaklar ile hızlı ve fazla biçimde üretilen ürünler gıda işleme yöntemlerinin gelişmesi ile yılın her ayında ihtiyaç duyulan bütün ürünleri ulaşılabilir konuma getirmiştir (Direk 2012: 23-24).

Ancak tarımın modernleşmesi -yeniliklerden yararlanması- önemli bir aşamayı gündeme getirse de toprağın yanlış kullanılması sürdürülebilirlik açısından tarımı olumsuz etkilemektedir. Her arazinin kendisine göre birtakım özellikleri vardır. Örneğin, aldığı yıllık yağış miktarı, güneş ile yıllık olarak temasının süresi ve toprak yapısı gibi özellikler her yerde her ürünün yetiştirilemeyeceğini göstermektedir. Daha ılımlı bir anlatım ile toprak uygunluk üzerinden yetiştirilmesi hedeflenen ürün ile eşleştirilebilmektedir. Toprağın insan tarafından yanlış kullanılması toprak dengesini bozmakta, su ile bitki örtüsü eşleşmesini yok etmekte, doğal bitki örtüsünün yok olmasına neden olmakta, yağış miktarını olumsuz etkilemekte ve erozyon oluşturarak toprak kayıplarına neden olmaktadır (Akın 1982: 51-53).

Bell, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra dünyanın hızlı bir değişime girdiğini belirtmiş ve toplumları "Sanayi Öncesi", "Sanayi Sırası" ve "Sanayi Sonrası" toplumlar olarak üçe ayırmıştır. Sanayi öncesi toplumların iş kolları genellikle "madencilik", "balıkçılık", "ormancılık", "tarım" gibi doğal maddeleri işleme düzenekleri üzerine yoğunlaşmıştır. Bu durum, gerçekte, hayatın doğaya karşı oynanan bir oyun olduğunu anlatmaktadır. Atadan kalma bilgi ve yetenekleri ile kol gücüne dayanan bu işleri yapan insanların mevsimlerin verimliliği, yağış miktarının yeterli olması ve bu gibi doğanın kendilerine sunacağı olanaklardan başka çıkış yolları bulunmamaktaydı. İnsanların sosyal yaşamları mevsimler gibi birbirini takip eden bir sırada ilerlemekteydi. Sosyal yaşamın temel bileşeni ise geniş aile yapısıdır. Çok çocuğa sahip olmak ise temel ekonomik sistemin bir zorunluluğu olarak kendisini göstermiştir. Bell, sanayi toplumlarını mal (ticari veya kullanım) üreten toplumlar olarak adlandırmaktadır. Bu toplumda ise hayat, üretilmiş doğaya karşı oynanan bir oyundur. Bu oyunda temel aktör makinelerdir. Kas gücü yerini makinelere bırakmıştır. Atadan kalma geleneksel yöntemler yerine modern teknik yöntemler kullanılmaya başlanmıştır. Sanayi sonrası toplum ise ağır sanayiden yumuşak iş kollarına geçişi sembolize etmektedir. Bu süreçte bireylerin, aslında, kendi başlarına yapması gereken işler hem pahalı hem de zaman alıcı olmasından dolayı başkaları tarafından yapılmaktadır. Bu toplumda ise hayat, kişiler arasında bir oyuna dönüşmektedir. Bu toplum yapısında kas gücü veya enerji önemli değildir; nemli olan bilgidir. Bu toplum yapısında istenen veya aranan çalışan iyi eğitilmiş ve donanımlı bir kişidir. Çünkü böyle bir kişi sanayi sonrasında ortaya çıkan yeni dönemdeki işleri yapabilecek; bilgi üreten, işleyen ve kullanan niteliklere sahip olmaktadır. Sanayi sonrası toplumun merkezinde, yenileşme kaynaklarının teorik bilginin kodlanması olduğu gerçeği yer almaktadır (Bell 1976: 576). Bu aşamada tarihî nitelikte kısa bir anlatım yapmak modernleşme karşısında direnmenin nasıl bir sonuç doğuracağını anlayabilmek için önem taşımaktadır.

Sanayi devrimine kadar tarımsal üretimde kullanılan makinelerde önemli bir değişim olmamış ve iptidai sistemlerle icat edilen makine, alet ve gereçler kullanılmıştır. Makineleşme, sanayileşme ile gelişmiş ve bunun tarım sektörüne yansması kaçınılmaz bir hâl almıştır.

2. TÜRK TARIMININ MODERNLEŞMESİ

Dünyada tarımda makineleşme, 1900'lü yıllarda başlarken, Türkiye'de ise makineleşmenin Cumhuriyet döneminde başlamasına rağmen 1950 yılından sonra hız kazandığı görülmektedir.

Cumhuriyetin ilk yıllarında tarımda makineleşme oranında önemli gelişmeler yaşanmıştır. İlk defa 1924 yılında, Almanya'dan 221 tane traktör satın alınmıştır (Doğan 2006: 69). 1926 yılında ise 600 civarında olduğu tahmin edilen traktör sayısı

1929'un sonunda 2000'e çıkmıştır. Ancak makineleşme alanında yaşanan bu gelişmeler ilerleyen yıllarda sürdürülememiştir. 1930'lu yılların sonuna doğru aktif traktör sayısı binin altına düşmüştür (Aruoba 1982: 83). Bu sayının düşme nedenleri arasında en önemlisi şüphesiz tarım sektöründe kullanılan traktörlerin imalatının yapılamamasından dolayı yurtdışından ithal edilmesi yer almaktaydı.

Türk tarımı 1950 yılından sonra gerçekleştirilen kalkınma politikaları ile tarımda kullanılan araç ve gereçlerin modernizasyonu konusunda önemli gelişmeler yaşanmıştır. Tarım makineleri arasında önemli bir yer tutan traktörden hareket edecek olursak, Türkiye'de toplam traktör sayısı 1948 yılında 1756 iken, 1952 yılına gelindiğinde bu rakam ciddi oranda artarak 31415'e ulaşmıştır. 1960 yılına gelindiğinde ise artışın devam ettiği ve traktör sayısının 42.000'i aştığı görülmektedir. Ayrıca, 1948 yılı sonrasında sadece traktör sayısında değil aynı zamanda diğer birçok tarım makinesi sayısında da önemli artışlar gerçekleşmiştir (Bulut 2021: 51).

19. yüzyılda Türk tarımında makineleşme ve modern teknikler kullanımı çabaları, küçük tarımsal üreticiliğin yaygın ve kişi başına gelirin son derece düşük olduğu bir tarımsal yapı içinde görülmüştür. Modern aletler ve teknikler kullanımı, yaygınlaştığı ölçüde, şüphesiz durağan ve düşük verimlilikteki tarımsal üretim yapısını iyileştirici etkiler göstermiştir. Ancak makineleşme konusundaki bütün çabalara rağmen Anadolu'da tarımsal üreticilerin büyük kısmı geleneksel koşullar altında üretime devam etmekteydi.

Tarım sektöründe makineleşmenin olumlu yönleri kaçınılmaz olduğu gibi olumsuz yönleri de bulunmaktadır. "Türkiye'de Zirai Makinalaşma" adlı araştırmada, 1948-1952 yılları arasında tarımda makine kullanımının yol açtığı teknik, ekonomik ve sosyal konularda bazı sorunlar ve bunların sonuçlarından bahsedilmektedir. Bu araştırmanın sonuçlarına göre Türkiye'de tarımda ilk kez yaşanan kapsamlı makineleşme sonucunda, bölgeler arası farklılıklar görülmekle birlikte genel olarak: ekilen arazi miktarı artmış ve yeni araziler tarıma açılmış bulunmakta; bazı ürünlerin ziraatı terkedilirken bazılarında yeni başlanmış; çeki hayvanları sayısında azalmalar görülmekte; mer'a, otlak ve orman arazileri azalmakta, makineler için kullanıcı ve tamirci sağlanması sorunları yaşanmakta, kullanıcılarının ücreti, makinelerin yakıt, bakım ve yedek parça giderleri ortaya çıkmakta; değişik ürünler için birim arazi başına değişen verimlilik artışları yaşanmakta; hasat ve harman zararları azalmakta; ücretli sürekli tarımsal işgücü kullanımı azalmakta; tarımsal işletme büyüklükleri artmakta; ortakçılık ya da kiracılık ile işlenen tarımsal arazi miktarları artmakta; arazi değerleri ve kiralarda artış görülmekte; ürün maliyetleri düşmekte ancak ürün fiyatları ve çiftçi gelirleri artmakta; çiftçilik yapanların sayısı artmakta vb. sonuçların ortaya çıktığı görülmektedir. Bu sonuçların dışında tarımda makineleşmenin ortaya çıkardığı bir başka önemli sonuç ise köylerden kentlere doğru gerçekleşen göç olgusunun yaşanmasıdır (Baskıcı 2003: 49).

Kültür değişimleri üzerine çok önemli bir eser yazan Turhan (1994) köydeki kültürel değişimde köylülerin iki ölçütü olduğunu belirtmektedir; Bunlardan ilki, işe yarar olmak, ikinci ölçüt ise topluluğun zihniyetine aykırı olmamasıdır. Ona göre bu zihniyet kültürün manevi yanını oluşturmaktadır. Burada Turhan oldukça faydacı bir tarzda kültürel değişimi incelemiş olup, köylülerin herhangi bir teknik yeniliğin işlerine yaradığı ve ona ait teknik bilgileri olduğunu düşündükleri takdirde onu almakta ve kullanmakta herhangi bir tereddüt yaşamadıklarını ifade etmektedir.

Türk köylüsünün tarım makinelerini kullanma konusunda yeterli bilgiye sahip olmadıklarını belirten Turhan, hâlâ tarımın ilkel biçimde yapılmaya devam etmekte olduğunu gözlemlemiştir. Köylü tarım ürünlerinin hasat işlerinde biçme makinesi yerine, yük çekebilen hayvan gücünden yararlanmaktaydı. *“Bu makine eğer umumiyetle benimsenmiş olsaydı, ziraat usul ve tekniğinde hakiki bir inkılap meydana getirecekti. Çünkü öküz yerine at koşuluyordu”* (Turhan 1994: 75). Biçme makinesinin işletilmesi ise bilgi ve beceri gerektirdiğinden dolayı, tüm köylüler tarafından kullanılamamaktaydı. Ayrıca maddi durumu biçme makinesi almaya yetecek seviyede olan köylülerin ise söz konusu bilgisizlik ve beceriden yoksun olmalarından dolayı tarımda makineleşme karşı oldukları görülmekteydi.

Turhan (1994)’a göre Türk köylüsü işlenebilecek ve ekilebilecek tarım arazilerinin üstesinden gelebilecekleri büyüklükte olmasından dolayı, bir başka anlatım ile yeterli seviyede ekilebilecek arazi bulunduğundan yorucu geleneksel yöntemlerden uzaklaşarak, kullanmasını bilmediği ve olası bir arıza durumunda ne yapması gerektiği konusunda teknik bilgi ve beceriden yoksun olduğu tarımda makineleşmeden olabildiğince uzak durmaktaydı. Tarımın modernleşmesi açısından tarım işini yapan kişilere -çiftçilere- devletin doğrudan eğitim vermesi, ne yapılacağını bilememe sorununu ortadan kaldırabilecektir. Tarım Bakanlığı tarafından görevlendirilecek ziraat mühendislerinin usta öğreticiliğinde çiftçilere neyi nasıl yapmaları gerektiği konusunda teknik bilgi aktarılması gerekmektedir. Aynı zamanda, tarımda kullanılan tarım makinalarının kullanımı konusunda kararsızlık yaşayan ve bu konuda eğitilmesi gereken çiftçiler için de eğitim programları düzenlenmelidir.

Turhan, köy halkının gerçekte tarımın modernleşmesi konusunda isteklerinin olmasına karşın, bu tür yeni teknik aletlerin kullanımındaki korkuları yüzünden yeni bir adım atmaktan çekindiklerini ve dönemin hükümetinden de halkı rahatlatabilecek, modern araç ve aletlerin kullanımıyla ilgili halka bilgi ve yönlendirmede bulunabilecek hiçbir çalışmanın olmadığını ortaya koymuştur. Bu tür araç ve aletlerin nereden ve nasıl satın alınabileceği konusunda da tamamen bilgisiz olan köylü, bazılarının bu konuda istekli olmalarına karşın, bilgisizlikten kaynaklanan endişeleri yüzünden tarımda modern araçlar yerine geleneksel araçlar ile toprağı işlemeye devam etmişlerdir. *“... hali vakti yerinde olan bütün köylüler aynı şeyden şikâyet ediyorlardı.*

Bu ve benzeri makineler çok büyük bir ihtiyaçları vardı; fakat nereden, nasıl alacaklarını, alırlarsa nasıl kullanılacağını bilmiyorlardı. Küçük bir aksaklık olsa ne farkına varabilecek ne de bunu tamir ettirebileceklerdi. Köyü kalkındırmanın, köylüye yardımın asıl manası bu değil miydi; nasıl oluyor da hükümet, bu kadar basit olan bir hakikati göremiyordu?" (Turhan 1994: 76). Bu noktada, kırsal toplumsal yapıların modernleştirilmesinde hükûmetlere önemli görev ve sorumluluklar düştüğünü eğer halk yeni teknik/teknolojilerin kullanımını bilmiyorsa, endişeleniyorsa ve yardıma gereksinim duyuyorsa bu ve benzeri problemlerin üstesinden gelerek modernleştirici görevini üstlenmek dönemin yöneticilerinin önemli görev ve sorumlulukları arasında yer almaktadır.

2.1. Köy Kalkınması

Turhan köy kavramını sosyal antropolojik bir anlamdan hareketle sosyal ve ekonomik yaşam tarzı ve kültürü ile kendi başına yeterli bağımsız bir sosyal yapı olarak tanımlamaktadır. Türkiye'nin kalkınması, sanayileşmesi açısından bilim/bilim insanları ve uzmanlar/teknokratlar gerekli ise aslında köyün kalkınması için de bilim ve bilim adamlarına ihtiyaç bulunmaktadır.

Turhan (1964) köy kalkınması için gerekli hususları şu biçimde belirlemiştir: Köy kalkınması için üretimin artırılması zorunlu olup, alınacak tedbirler ve uygulanacak reformlar kalkınma amacıyla ters düşmemelidir. Diğer taraftan Turhan, Türkiye'nin kalkınması eksenli bir köy kalkınması önerirken, faydacı anlayışı çerçevesinde köy kalkınmasına ilişkin olarak uygulanacak reformların geleceğin toplumsal yapısı ve muhtemel sorunlara ilişkin olarak ön görülerken hareket etmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

Bu reformlardan biri olan toprak reformu da üretimi arttıracaksa uygulanmalı ancak toplumsal yapıya uyulanmasının yapılması gereklidir. Toprak reformu yapılırken dikkat edilmesi gereken ayrıntının kırsal-kentsel nüfus oranının dengelenmesi olduğunun altını çizen Turhan (1964), kırsal toplumsal yapıda yaşayarak tarımsal üretim yapan topluluğun şehirlerde yaşayan ve farklı işlerde çalışan toplumun diğer üyelerinin beslenmesi için nüfus bağlamında orantısız bir sayının olması gerektiğini belirtmektedir. Örneğin, tarımda çalışan bir kişinin emeğinin şehirde yaşayan ve tarımla ilgisi olmayan, ancak tarımsal ürünlere gereksinim duyan kaç kişiyi besleyebileceğinin sayısının belirlenmesi gerekmektedir. Böylece kırsal alanda tarımda çalışacak insan sayısının bulunması ile, ne kırsalda fazla veya eksik nüfus sayısı barınacak ne de şehirlerde gereksiz ve işlevsiz nüfus yoğunlaşma durumu ortaya çıkacaktır.

Toprak reformu üzerinden Türkiye'de "toprak ağalığı saltanatı"nı ve "orta çağ feodalizmine" benzer yapılanmanın yıkılması gerektiğini düşünmektedir. Bu noktada, köylünün köle olarak değerlendirilmesine karşı çıkmakta ve toprak sahibi ile köylü arasındaki yerel kültüre dayanan iletişimlerinin niteliğinden kaynaklanan bir

duruşunun olduğunu, bir başka ifade ile köylü ile toprak sahibi arasında efendi-köle ilişkisi değil, yerel kültürle şekillendirilmiş toprak sahibi-çalışan birlikteliği bulunduğunu belirtmektedir. Örnek vermek gerekirse “marabacılık” sisteminde toprak sahibi, köylünün ve/veya tarım işçilerinin gereksinimlerini kendisi karşılamaktadır. Toprak sahibi çalıştırdığı tarım işçilerine ev vermekte ve aile sayılarına göre inek, koyun ve keçilerinden yararlanma hakkı tanımakla birlikte, işçilerine faizsiz para ve/veya tarımsal ürünlerin hasat zamanına kadar geçimlerini karşılamaya yetecek ölçüde borç olarak gıda temininde bulunmaktadır. O yıl ekilen tarım ürünlerinden yeterli seviyede hasat elde edemedikleri takdirde söz konusu borç faizsiz olarak bir sonraki yıla devredilmektedir. Bu sistem içerisinde toplanan tarımsal ürünlerin “akid icabı” üçte ikisi toprak sahibinin hesabına geçerken, geriye kalan üçte birlik tutar da tarım işçisinin hesabına aktarılmaktadır (Turhan 1964: 14-16).

Büyük bir toprak sahibinin yanında çalışan bir tarım işçisi, kendi toprağını işleyen orta seviyeli bir çiftçiden daha iyi koşullar içerisinde yaşamaktaydı. Tarım işçisi ürünlerin yetersiz kaldığı yıllarda toprak sahibinin kendisine destek olması ile hiçbir zaman aç kalmamakta ve yaşamını devam ettirebilmektedir. Ancak çiftçinin bu gibi bir olanağı bulunmamaktaydı. Dolayısıyla tarım işçiliği sistemi iktisadi bir araç olmasının yanında, toplumsal bir sigorta işlevine de sahip olmaktadır. Bu açıdan değerlendirildiği noktada “köylü-ağa” veya “işçi-toprak sahibi” arasındaki ilişkinin “toplumcu aydınların” göstermeye çalıştığı gibi ezen-ezilen veya sömüren-sömürülen şeklinde olmadığı son derece açıktır (Turhan 1964: 16). Bu durum da aslında köylünün üretici olmaktan daha çok güçlü ve varlıklı birinin yanında gününü kurtaran bir yandaş olmayı tercih ettiğini göstermektedir.

Turhan, bir taraftan köy kalkınması için toprak reformunu eleştirmiş ve diğer taraftan bilim esaslı kalkınmayı savunmuş ve kendisi tarafından geliştirilen bilimsel, planlı köy kalkınması projesini ortaya koymuştur. Ayrıca, bu projenin gerçekleştirilmesi için memurların değil mühendisler gibi bilim uzmanlarının söz konusu projede çalışması gerekmektedir. Bu noktada artık Batılılaşma sürecinde devletin yönetimini elinde tutan bürokratlar yerine teknokratlar söz sahibi olmalıdır düşüncesi ortaya çıkmaktadır. Türkiye’nin kalkınmasının sağlanabilmesi açısından bürokratların faaliyet alanlarının sınırlandırılması ve işlerin büyük bir kısmının bilimsel uzmanlara ve uzman danışmanlara bırakılması gerekmektedir.

Köyü kaldırmak amacıyla gerçekleştirilecek olan çalışmaların iki hedefe doğru yönelmesi gerekmektedir. Bunlardan ilki, köyde üretimi arttırmaya yönelik faaliyet ve girişimler, ikincisi ise köy halkının tıpkı bir şehirli gibi bütün modern ihtiyaçlarını karşılayacak araç ve tesisleri onların kolayca erişebileceği bir yerde inşa etmek (Turhan 1965: 8-9) icap etmektedir.

Turhan'a göre, teknik bilgi yetersizliği köy kalkınmasında çok önemli bir sorun olup, kalkınma teknik bilgi problemidir. Teknik bilginin varlığı hızlıca kalkınmayı mümkün kılmaktadır. Türk aydını pratik çözümlerin peşindedir. Geri kalmışlığımıza çözüm hızla ilerlemek, yani kalkınmaktır. Bunun için acil ve pratik çözümlere ihtiyaç bulunmaktadır.

İlk olarak, köyde üretimi arttırmadan, köyü maddi refaha kavuşturmadan bir köy kalkınması mümkün görünmemektedir. Köyde üretimin arttırılması ise ancak köye bilimsel bilginin, teknik ustalık ve araçlarının girmesine bağlıdır. Tüm bu bilgi ve teknik ustalık şehirlerde kurulacak ilim ve teknik alanında çalışan kurum/kuruluşlardan ve söz konusu kuruluşlarda yetişecek kişiler arasından belirlenebilir. Bu tesislerin köyde kurulması, bu tesislerde yetişecek olan kişilerin köyde yetiştirilmesi mümkün değildir. Her köyde orta dereceli eğitim verecek bir teknik veya meslek okulunun açılması, hatta şimdilik bir ilkokulun açılması, tamirhane, imalathane, yedek parça satan mağaza, hastane, sinema ve tiyatro gibi kurum/kuruluşların ve tesislerin kurulması imkânsız görünmektedir. Dünyanın hiçbir ülkesinde söz konusu bu tesisler köylerde bulunmamakta, ancak her medeni ülkede bir köy veya köy halkı büyük zahmetlere katlanmaksızın, çok zaman ve para kaybetmeden modern ihtiyaçlarını kısa bir sürede karşılamayabilecek durumdadır (Turhan 1965: 8). Bunun içinde her şeyden önce köyün bilimsel bir şekilde etüdünün yapılmasına ihtiyaç bulunmaktadır. Bu etüdü de hiç şüphesiz bir bilim heyeti yapabilir. *“Bu bilim heyeti köydeki faaliyetlere göre, ziraatçilerden, hayvan, meyve ve sebze yetiştirme hususunda ilmi uzmanlığı olanlardan oluşmalıdır. Bunun yanında köydeki yaşayış tarzını modern hayat gereklerine uyacak şekilde düzenleyecek ikinci bir ilim heyetine ihtiyaç bulunmaktadır. Bu heyette de mimar veya mühendisler, sosyologlar ve sosyal antropoloji uzmanlarının”* (Turhan 1965: 9) bulunması gerekmektedir.

Bu heyetteki mimar veya mühendisler, köye elverişli bina yapılarını, bunların malzemelerini, inşa tarzlarını tespit ederken, sosyolog ve/veya sosyal antropologlar ise köyde meydana gelecek değişimleri bir gözlem ve kontrol altında bulundurarak köy halkına rehberlik noktasında hizmet edeceklerdir.

İkinci olarak, köyün ekonomik kalkınmasına ek olarak sosyal ve kültür bakımından gelişmesini sağlayabilmek ve modern araç ve nimetlerden şehirli gibi kolaylıkla faydalanabilmesini sağlamak amacıyla her türlü modern tesisleri içeren kültürel ve teknik merkezlerin kurulması gereklidir.

“Hakikatte bütün modern ülkelerde zirai sahalardaki gelişmenin bu istikamette olduğu görülmektedir. Bir tarım alanının gelişebilmesi için muhakkak o sahanın merkezinde hem pazar vazifesini görebilecek hem de ziraatçinin maddi ve manevi ihtiyaçlarının tatminine yarayacak modern bir şehir veya kasabanın olması gerekmektedir. Gelişmeyle birlikte veya onun bir neticesi olarak meydana gelecek bu çeşit bir kültür ve teknik merkezinin kurulmasını hızlandırmak, onu planlamakla, o sahanın hızlı bir şekilde gelişmesi mümkündür. İşte bu

amaçla şimdilik her otuz veya kırk köyün merkezinde bir kültür, teknik ve sanayi merkezinin kurulmasının düşünülmesi gerekmektedir” (Turhan 1965: 10).

Turhan (1965: 10) bu merkezlerde bulunacak teknik ve kültürel kurum/kuruluşları şu şekilde sıralamaktadır;

1. Köylü için gerekli olabilecek her çeşit teknik malzeme ve araçların satıldığı satış yeri,
2. Köylüler tarafından kullanılacak her çeşit alet ve araçları tamir edebilecek bir atölye veya tamirhanenin kurulması,
3. Köylünün toprak veya hayvansal üretimlerin kitlesel tüketime uygun üretimini sağlayacak imalathane ya da küçük fabrika kurulması,
4. İlkokuldan mezun olan kişilerin yetenek ve kabiliyetleri dikkate alınarak yetiştirilmek üzere ortaokul düzeyinde farklı teknik ve meslek alanlarını içeren bir politeknik okul açılabilir. Açılacak söz konusu politeknik okulun imalathane ve tamirhane tesislerinden de faydalanması önemlidir.
5. Sosyal ve kültürel faaliyetlere sahne olabilen büyük bir salon ve kütüphane içeren bir halkevine ihtiyaç bulunmaktadır. Bu mekânda gençlere ve kamuya faydalı filimler gösterileceği gibi tiyatro, her çeşit toplantı ve konferansların da düzenlenmesi mümkün olabilecektir.
6. Köylünün sağlık ihtiyaçlarını karşılayacak küçük bir hastanenin inşa edilmesi gereklidir.
7. Söz konusu kültür, teknik ve sanayi merkezinin çevresinde bir sun’i orman, kurulması, hem memleketin orman ihtiyacının karşılanması ve hem de vatandaşa ağaç sevgisinin aşılması açısından önemlidir. Diğer taraftan, söz konusu yerin mesire yeri olarak kullanımına uygun yapılmasına çalışılmalıdır.

Kurulacak kültür, teknik ve sanayi merkezlerine paralel olarak aynı zamanda tali zirai merkezlerin kurulması gerekmektedir. Bunlar her on köyün merkezi olan bir köyde altı sınıflı bir yatılı bölge okulu, basit yedek parçaları bulunduran bir tamirhane, tohum sektörleri, zirai mücadele ekipleri ve bir de dispanser içeren zirai merkezlerdir. Bunlar köylünün acil durumlarda kasabaya kadar gitmesine gerek kalmadan en önemli ihtiyaçlarını karşılamaya yarayacak ve vakit kaybetmesini önleyecek merkezlerdir. Bu bölge okulları her köyde çeşitli nedenlerle açılmayan okul ihtiyacını karşılayacak, bina ve öğretmen kalitesinden fedakârlık yapılmadan tasarrufu sağlamış, böylece her köy okula kavuşmuş olacaktır (Turhan 1965: 1965).

Turhan’a göre bu merkezler için önceliğin Doğu Anadolu bölgesine tanınması gereklidir. Bu merkezlerin ilk amacı köylünün medeniyet ile tanıştırılması ve medeniyeti benimseyecek biçimde yetiştirilmesidir. Bu merkezlerin bir başka amacı ise köy halkının yaşadıkları köylerde hayatlarını kalıcı şekilde sürdürmelerini sağlamaya hizmet etmek olmalıdır. Dolayısıyla köy kalkınması projesi aslında köylünün köyde yaşamalarını sağlayarak halkın modernleşmesini amaçlamaktadır. Özellikle büyük şehirlerde görülen ancak kırsal toplumsal yapılara götürülemediği olan teknik ve teknolojiler ile sosyal olanakların köy yerleşim birimlerine kadar ulaştırılarak buralarda yaşayan halkın medenileşmesinin sağlanması hedeflenmektedir. Bu yaklaşım sonucunda kırsal toplumsal yapılarda yaşayan halk

zaman içerisinde yeni gelişen teknik ve teknolojilere uyum sağlayacak ve şehirlerde yaşayan insanların günlük hayatlarındaki kolaylıklara kendi yerleşim birimlerinden ayrılmadan deneyimleme imkânına kavuşacakları düşüncesindedir.

2.1.1. Köy Halkı

Kültür çalışmalarını, içerik ve biçimlerini anlamak için her şeyden önce bunların dayandığı iktisadi nizamı, oluştukları ekonomik alanları bilmek gereklidir. Burada ekonomik yapı, tarımsal çalışmalarla ortaya çıkmakta ve onların çizdiği çerçeve içinde sınırlı kalmaktadır. Genellikle basit veya bir kısmı da işlenmiş aletlerle insan emeği asıl sermayeyi oluşturmaktadır. Genellikle halk alışmış olduğu bu alet ve araçlardan başka yerlere para yatırmaktan çekinmektedirler. Ancak zorunlu oldukları takdirde zaman zaman ücretli işçi çalıştırmaktadırlar.

Turhan 1936-1942 yılları arasında ve 1948 yılının yaz tatillerinde Erzurum ile Kars arasındaki köylerde “Köy Topluluğu Üzerinde Bir Tetkik” başlıklı saha araştırması gerçekleştirmiştir. Saha araştırmalarını yoğunlukla Horasan, Azap, Ardos, Zars ve Zanzak köylerinde yapan Turhan, her köyde zengin toprak sahipleri, orta gelirli, yoksullar ve işçilerin yaşamakta olduğunu, büyük arazi sahiplerinin kendi arazi işleri için işçilerden yararlandığını belirtmektedir. Orta gelirli kendi tarlalarında doğrudan çalışmakta ve gerektiği durumlarda yoksul ve işçilerden de yararlanma yöntemini tercih etmekteydiler. Yoksullar ise sadece beden güçlerini kullanarak kendileri için ve gerektiği durumlarda ise başkalarının hizmetinde çalışarak geçimlerini sağlamaktaydılar. İşçiler ise “maraba” adı da verilen ücretli tarım çalışanlarıdır. Bununla birlikte, ortakçı, çoban, bekçi ve diğer meslek kollarından kişiler ücretli olarak çalışmaktaydılar (Turhan 1994).

Bu çalışmada, gelecek kaygısı taşımayan, kendi geleceği için yanında çalıştığı toprak sahibine güvenen marabaların bir süre sonra tembelleştiklerini gözlemlemiştir. Hasat zamanının verimli veya verimsiz olması maraba için bir anlam ifade etmemekte, eğer toprak sahibi marabadan herhangi bir şikâyeti yoksa her iki durumda da marabanın geçinme korkusu bulunmuyordu.

“Ziraat amelelerinin başında ‘maraba’ denilen, büyük aileler halinde ve toplu olarak çalışan işçiler gelir. Bunlar her sene mahsul sonunda büyük toprak sahiplerine müracaatla kendilerine ihtiyaç olup olmadıklarını sorar ve yanlarında çalışmayı teklif ederler. Muvafık görüldüğü takdirde arazi sahibi, bunlara ihtiyaçları olan her şeyi vermek ve hatta evvelce yanında çalıştıkları kimseye borçları varsa onları da ödemek mecburiyetindedir. Marabalar, arazi sahiplerinin yanında her iki taraf birbirinden memnun kaldığı müddetçe çalışırlar; arada bir ihtilâf çıktığı takdirde herkes başının çaresine bakar. Arazi sahibi, ziraat için lüzumlu olan her şeyi marabasına temin etmek mecburiyetindedir. Toprak, tohum, alet, edevat, hayvan hulusa ne lazımsa hepsini verir. Buna mukabil maraba da bütün işleri görür. Hasat zamanı gelince, arazi sahibi mahsulün üçte ikisini, maraba da geri kalanı alır, iyi ve zengin bir arazi sahibinin yanında dürüst hareket eden çalışkan bir marabanın, kendi başına müstakil çalışan orta halli

bir çiftçiden çok defa daha iyi durumda olduğu ekseriya görülür. Bir defa fena bir mahsul zamanında aç kalmak tehlikesi olmadığı gibi başka bir mesuliyeti de yoktur. Mahsulün iyi olduğu zamanlarda da hissesine düşen miktar, bir iki çift hayvanla çalışan orta halli müstakil bir çiftçinin kaldırabileceği mahsulden daha fazladır. Fakat istikbale dair bu emniyet hissi maalesef bazılarını kaygısızlığa ve tembelliğe sürüklemektedir” (Turhan 1994: 64).

Köylüler tarımsal verimi arttırmak ve daha fazla mahsul alabilmek için çok miktarda hububat ekmekte bu nedenle de çok çalışmak durumunda kalmaktadırlar. Köylüler toprağı işlemek için ya kara saban ya da Rus yapımı demirden yapılmış “Kotan” dedikleri pulluk kullanmaktadırlar. “Her sene on ila otuz tohum eken aileler vardır; bu miktarın ne kadar büyük bir sahayı kapladığını tahmin etmek güç değildir. Bugün kâfi derecede ekilebilecek arazi bulunduğu köylüler, almış oldukları bu yorucu ziraat usullerini değiştirmek için büyük bir ihtiyaç duymamaktadırlar” (Turhan 1994: 64). Bu çalışma biçimi köylüler açısından oldukça yorucu bir durumu ortaya çıkartmaktadır. Bu sorun aslında plansız tarımın bir sonucu olarak görünmektedir. Durum göstermektedir ki çiftçiler planlama yapma konusunda bilgi sahibi değillerdir. Eğer Türk tarımının modernleşmesi isteniyor ise devletin üretimden önce, çiftçileri eğitmesi önem taşımaktadır. Usta çırak ilişkisi ile tarımı öğrenen çiftçilerin üretiminden modern sonuçlar beklemek çok da gerçekçi durmamaktadır.

2.1.2. Köy Ekonomisi

Türkiye’nin kalkınabilmesi için diğer geri kalmış ülkelerin de uygulaması gereken yöntemin tarımsal üretimi arttırarak dış pazarda müşteri bulmak ve ülkeye gelecek yabancı sermaye ile sanayiye geliştirmek olduğunu belirten Turhan (1957: 99) Türkiye’de tarımsal üretimin arttırılamamasının da önemli bir sorun olarak ortada durmakta olduğunu ifade etmiştir. Ona göre bunun nedeni ise köylünün psikolojik ruh haritasında yer almaktadır. Kırsal alanda yapılacak olası bir alan araştırması için Türk köylüsü özellikle memur ve aydın kişilerden her zaman için kuşku duymakta, hükûmet tarafından kendilerini sömürmek için gönderilen bir hükûmet ajanı olarak görülmektedir. Köylü, durumun bu şekilde olmadığı fark ettiği zaman ise düşüncelerini ve kuşkularını bir süre daha kendisini güvende tutabilmek için bu şekilde düşünmeye devam ettiğini göstermek istemektedir.

Turhan, kültürel değerlerin bir noktada ekonomi ile ilişkilendirilebileceğini düşünmekte, çünkü kültürel değerlerin dayandıkları ekonomik gerçeklikler söz konusu olabilmektedir. Geçimini tarımsal faaliyetlerden sağlayan insanların kültürlerinin bir noktada tarım kaynaklı ekonomik unsurlar ile kesişmesi beklenen bir sonucu ortaya çıkarmaktadır. Turhan saha araştırması yaptığı köylerde

“... basit demircilik, nalbantlık, marangozluk ve berberlikten başka zanaat yoktur; bunların hepsi de her köyde mevcut değildir... Hayvancılık, mahduttur ve sırf evlerin süt ve yağ ihtiyaçlarını tatmin maksadıyla koyun ve inek beslenmektedir. Bu itibarla iktisadi bakımdan tali bir ehemmiyeti vardır. Ticaret maksadıyla muvakkat bir zaman için hayvan besleyenler

de bunları bizzat yetiştirmeyip şundan bundan satın almak suretiyle toplamaktadırlar. Kümes hayvanları bakımsız bir şekilde yalnız evin ihtiyaçlarına kâfi gelecek derecede yetiştirilir. Arıcılık pek mahduttur ve bu hususta ticari bir gaye güdülmmez” (Turhan 1994: 63-64)

şeklinde gözlemlerini not etmiştir. Turhan'ın köylerde saha araştırması yaptığı dönemler ve Türkiye'nin tarıma dayalı ekonomisi dikkate alındığında tarımsal üretimin hâlâ geleneksel yöntemlerle gerçekleştirildiğini ve bunun da aslında köy ve köylünün modernleşmesi açısından gelişme gösteremediğini ortaya koymaktadır.

SONUÇ

Batı'da tarımda modernleşme 1900'lü yılların başlarında başlamasına rağmen ülkemiz tarımında 1950'li yıllardan itibaren modern araç ve aletlerin kullanılmaya başlandığı görülmektedir. Cumhuriyetin 1950'li yıllarından sonra tarım sektöründe kullanılan makineleşme oranında da önemli gelişmeler yaşanmıştır. Mümtaz Turhan, yapmış olduğu kırsal alan araştırmalarında, döneminin koşulları da dikkate alındığında Türk tarımının oldukça ilkel seviyede yapıldığını gözlemlemiştir. Gerçekte Türk köylüsünün toprağı işlemede ilkel yöntemleri kullanmalarının nedeni, bilgisizlikten daha fazla olanaksızlıktan olduğu tespitini yapan Turhan, dönemin yaşam koşulları ve yoksulluk gibi etkenlerin çiftçilerin modern makinalardan yararlanmalarının önüne geçtiğini belirtmektedir.

Tarımın öneminin bilincinde olan her toplum ve devlet, tarımını daha fazla verimli konuma yükseltebilmek için gerekli eylemlerde bulunmak zorundadır. Tarımın aslında bilimsel bir değerinin olduğunun bilinmesi, üretimi bilimsel yöntemler ile gerçekleştirilmesi için gereklidir. Gübreleme, tohumlama, toprağı havalandırma, mevsim koşullarına göre üretim biçimlerini benimseme gibi önemli doğal süreçlerin işletilebilmesi için tarımın bilim ile desteklenmesi zorunludur. Bununla birlikte, tarım ile uğraşan kesimlerin gereksinim duydukları diğer destekleyici konularda özellikle devletin mutlak müdahaleleri önem taşımaktadır. Örneğin, modern tarım aletlerinin temini, yakıt parası, çiftçilere bilimsel destek verilmesi, alım ve satım işlerinde üreticinin çıkarlarının korunması gibi korumacı ve destekleyici yardımlar Türk tarımının geliştirilmesine katkı sağlayacaktır.

Turhan'a göre köy kalkınmasını tıpkı şehir veya bütün ülkenin kalkınması gibi geleneksel toplumsal yapıdan modern toplumsal yapıya geçiş süreci olarak görmektedir. Bu kalkınmanın gerçekleştirilebilmesi için öncelikle köy halkının tıpkı bir gelişmiş şehirlerde yaşayanlar gibi bütün modern ihtiyaçlarını karşılayacak araç ve tesisleri onların kolayca erişebileceğı bir yerde kurulması ve bu halkın sosyal ve kültürel bakımdan gelişmesinin sağlanması gerekmektedir.

Turhan, köylerin kalkındırılması konusunda eleştirdiğı nokta iyi biçimde analiz yapılmadan ve geçmiş deneyimlerden yararlanmadan yalnızca ilgili bir bakanlık

kurularak çözüm üretileceği düşüncesidir. Geçmişte benzer uygulamalar temel eğitim ile tarım alanlarında gerçekleştirilmiş ve beklenen sonuç alınamamış olmasına karşın, köylerin kalkındırılması için de herhangi bir yöntem belirlenmeden yalnızca kurumsal bir bütünlük üzerinden hareket edilerek sorunların çözüme kavuşturulacağı düşüncesini yanlış bulmuş ve yetersizlik konusunda kaygılarını dile getirmiştir.

Tarımın modernleşmesini tarım ile uğraşan çiftçilerden beklemek son derece anlamsız ve yararsız bir uğraştır. Bunun için devletin doğrudan konuya eğilmesi, eğitimsiz çiftçileri eğitmesi, geleneksel yöntemler ile tarım yapanlara yeni bilgiler kazandırması ve tarım konusunda yaşanan gelişmelerden çiftçileri haberdar etmesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- AKIN, C. (1982). *Planlı Dönemde Tarım Sektörünün Gelişimi (1963-1980)*. Ankara: Tarım ve Orman Bakanlığı Yayını.
- ARUOBA, Ç. (1982). "Türkiye'nin Tarımsal Yapısı ve Tarıma Yönelik Politikalar". *Atatürk Dönemi Ekonomi Politikası ve Türkiye'nin Ekonomik Gelişmesi Semineri*. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 79-87.
- BASKICI, M. (2003). "Osmanlı Tarımında Makineleşme 1870-1914". *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 58/1: 30-53.
- BECK, U. (2011). *Risk Toplumu: Başka Bir Modernliğe Doğru* (çev. B. Doğan ve K. Özdoğan). İstanbul: İthaki Yayınları.
- BELL, D. (1976). "The Coming of the Post-Industrial Society". *The Educational Forum*, 40/4: 574-579.
- BULUT, R. (2021). "Dünya ve Türkiye Tarımında Makineleşme". *Göller Bölgesi Aylık Ekonomi ve Kültür Dergisi*, 9/105: 48-52.
- DEMİR, K. A. (2018). "Tarım Taşımacılığının Belediyeler Aracılığıyla Yürütülmesi Üzerine Bir Model Önerisi". *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 19/2: 254-267.
- DİREK, M. (2012). *Tarım Tarihi ve Deontoloji*. Konya: Eğitim Yayınevi.
- DOĞAN, M. (2006). "Türkiye Ziraatında Makineleşme: Traktör ve Biçerdöverin Etkileri". *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü Coğrafya Dergisi*, 14: 66-75.
- İNCİ, İ. (2010). "Türkiye'de Tarımsal Makineleşme (1923-1933)". *Tarihin Peşinde Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3: 119-136.
- TURHAN, M. (1957). "Köy Tetkiklerinde Kullanılacak Metodlar Hakkında Bazı Düşünceler". *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi*, 2/12: 98-103.
- TURHAN, M. (1964). *Toprak Reformu ve Köy Kalkınması*. İstanbul: Bedir Yayınevi.
- TURHAN, M. (1965). "Köy kalkınmasının esasları". *Sosyoloji Konferansları*, 6: 1-13.
- TURHAN, M. (1994). *Kültür Değişimleri Sosyal Psikoloji Bakımından Bir Tetkik*. İstanbul: M. Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları.

SORUMLU YAZAR
CORRESPONDING AUTHOR

PROF. DR ERDAL AKSOY
erdal.aksoy@hbv.edu.tr

ETİK KURUL İZİNİ
ETHICS COMMITTEE APPROVAL

ÇALIŞMADA HERHANGİ BİR ETİK KURUL
İZİNİNE GEREK YOKTUR.
THERE IS NO NEED FOR ANY ETHICAL
COMMITTEE APPROVAL FOR THE STUDY.

DESTEKLEYEN KURUM/KURULUŞLAR
SUPPORTING-SPONSOR INSTITUTIONS OR
ORGANIZATIONS

HERHANGİ BİR KURUM/KURULUŞTAN DESTEK
ALINMAMIŞTIR.
NO SUPPORT WAS RECEIVED FROM ANY
INSTITUTION/ORGANIZATION.

KATKI ORANI
AUTHOR CONTRIBUTION PERCENTAGE

BİRİNCİ YAZAR % 50
FIRST AUTHOR
İKİNCİ YAZAR % 50
SECOND AUTHOR

ÇIKAR ÇATIŞMASI
CONFLICT OF INTEREST

HERHANGİ BİR ÇIKAR ÇATIŞMASI
BULUNMAMAKTADIR.
THERE IS NO CONFLICT OF INTEREST.

DEĞERLENDİRME
ASSESSMENT

İKİ DIŞ HAKEM / ÇİFT TARAFLI KÖRLEME
TWO EXTERNAL REFEREES / DOUBLE BLIND

BENZERLİK TARAMASI
SIMILARITY SCREENING

DERGİPARK, İNTİHAL.NET ÜZERİNDEN
YAPILMIŞTIR.
THE SCREENING WAS DONE THROUGH
DERGİPARK, İNTİHAL.NET.

TELİF HAKKI VE LİSANS
COPYRIGHT AND LICENSE

YAZARLAR DERGİDE YAYINLANAN
ÇALIŞMALARININ TELİF HAKKINA
SAHİPTİRLER VE ÇALIŞMALARI CC BY-NC 4.0
LİSANSI ALTINDA YAYIMLANMAKTADIR.
THE AUTHORS OWN THE COPYRIGHT OF THEIR
WORK PUBLISHED IN THE JOURNAL AND THEIR
WORK IS PUBLISHED UNDER THE CC BY-NC 4.0
LICENSE.

YAPAY ZEKÂ KULLANIMI
USE OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE

ÇALIŞMADA YAPAY ZEKÂ
KULLANILMAMIŞTIR.
ARTIFICIAL INTELLIGENCE WAS NOT USED IN
THE STUDY.